

به نام خدا

موانع بکارگیری روش تدریس فعال

مولفان :

رعنا زارع جویباری

هاجر خاتون امیری

زهرا اسمعیلی سراجی

طاهره افتاده

سیده خدیجه صالحی جویباری

انتشارات بامن

(با همکاری سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: زارع جویباری، رعنا، ۱۳۶۰-
عنوان و نام پدیدآور: موانع بکارگیری روش تدریس فعال / مولفان رعنا زارع جویباری، هاجر خاتون
امیری، زهرا اسمعیلی سراجی، طاهره افتاده
سیده خدیجه صلحی جویباری.
مشخصات نشر: انتشارات بامن، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۵۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۳۰۰-۶۸-۹-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص ۵۱-۵۰.
موضوع: روش تدریس فعال - موانع بکارگیری
شناسه افزوده: امیری، هاجر خاتون، ۱۳۵۶
شناسه افزوده: اسمعیلی سراجی، زهرا، ۱۳۶۱
شناسه افزوده: افتاده، طاهره، ۱۳۶۱
شناسه افزوده: صلحی جویباری، سیده خدیجه، ۱۳۵۷
رده بندی کنگره: GV۷۷۲۰
رده بندی دیویی: ۸۰۹
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۱۴۱۷۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: موانع بکارگیری روش تدریس فعال
مولفان: رعنا زارع جویباری - هاجر خاتون امیری - زهرا اسمعیلی سراجی
طاهره افتاده - سیده خدیجه صلحی جویباری
ناشر: انتشارات بامن
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زرجد
قیمت: ۴۷۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۳۰۰-۶۸-۹-۹
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

منابع و مآخذ

فصل اول	۵
کلیات روش تدریس فعال	۵
یادگیری و روشهای تدریس فعال	۹
اهمیت تدریس و روشهای خلاقانه یادگیری	۱۲
فصل دوم	۱۵
ادبیات موانع بکارگیری تدریس فعال	۱۵
مقدمه	۱۵
تدریس :	۱۶
روش تدریس	۱۶
روش تدریس فعال	۱۷
نظریه ها	۱۷
یاددهی - یادگیری با رویکرد غیر فعال یا سنتی	۱۸
نقد یاددهی - یادگیری با رویکرد غیر فعال یا سنتی	۱۹
یاددهی - یادگیری با رویکرد فعال	۲۱
ویژگی ها و نکات اصلی در یاددهی - یادگیری با رویکرد فعال	۲۶
رابطه تدریس و یادگیری	۳۰
مبانی نظری رابطه تدریس و یادگیری	۳۲
الگوهای تدریس	۳۴
الگوهای تدریس خانواده فردی	۳۵
ارتباط الگوهای تدریس با برنامه درسی	۳۵
دیدگاه خود شکوفایی یا ارتباط شخصی	۳۶
دیدگاه بازسازی و تطابق اجتماعی	۳۶
ارائه الگوی عمومی تدریس با رویکرد فعال	۳۶

۳۷..... مراحل الگوی عمومی تدریس با رویکرد فعال

۳۸..... نمونه هایی از الگوهای تدریس فعال

۴۰..... ویژگی های مهم الگوی تدریس حل مسئله

۴۱..... مهمترین بنیادهای نظری الگوی حل مسئله

فصل اول

کلیات روش تدریس فعال

مقدمه

امروزه تقاضای مراکز تولیدی و خدماتی دولتی و غیر دولتی برای کارکنان دارای مهارت - های فنی بالا رو به فزونی است، این امر، به ویژه در شرایط جهانی شدن، به یافتن فرصت - های شغلی بهتر و به دست آوردن دستمزدهای بیشتر برای فارغ التحصیلان دانشگاهی منجر می گردد. این مسئله، همچنان که در درصدهای کل ثبت نام ورودی دانشگاهها بازتاب یافته است، برتقاضا برای آموزش عالی نیز تأثیر مستقیم دارد. تحلیل های مربوط به نرخ بازدهی در سال های اخیر، عکس الگوهای برآمده از فرصت های پیشین را نشان داده اند. بدین معنی که بازدهی های ناشی از آموزش عالی روبه فزونی و بازدهی های مبتنی بر آموزش ابتدایی و نظایر آن رو به کاستی است. به سخن دیگر، فاصله امکانات بالقوه کسب درآمد در میان فارغ التحصیلان آموزش عالی و کسانی که از سطوح پایین تر آموزش برخوردار بوده اند، روبه افزایش است. فقط شواهد برآمده از شماری پژوهش محدود مؤید این فرض کلی هستند که، برای فرو کاستن از فقر، آموزش عالی ضرورت ندارد. اما بخش اعظم آن پژوهش ها بر تحلیل الف) نقش سواد و آموزش پایه در توسعه یعنی رشد اقتصادی، کاهش فقر و توسعه اجتماعی، و ب) نقش آموزش عالی در رشد اقتصادی تمرکز دارد نه در کاهش فقر و توسعه اجتماعی.

تحلیلی جدید از داده های مربوط به جامعه هند درباره آموزش عالی و رشد اقتصادی و توسعه با استفاده از شاخص های فقر و توسعه انسانی - نظیر مرگ و میر نوزادان، و متوسط

طول عمر- آشکارا نشان می دهد که آموزش عالی نقش مهمی در توسعه بازی می کند. این تحلیل، از رهگذر انجام تحلیل رگرسیونی کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته، همبستگی محکمی میان آموزش عالی و توسعه یافت. تحلیل مزبور عملاً نشان داده است که:

← آموزش عالی سطوح درآمدهای افراد را بالا می برد و به توسعه اقتصادی کمک می کند؛

← آموزش عالی سهم بسزایی در کاهش فقر مطلق و نیز فقر نسبی دارد؛

← آموزش عالی با آن دسته از نشانگرهای توسعه انسانی که ابعاد دیگر فقر انسانی را انعکاس می بخشند، ارتباط دارد، چون میزان مرگ و میر نوزادان را به اندازه چشمگیری کاهش می بخشد و بر متوسط عمر ما می افزاید.

به رغم این واقعیت، برنامه های توسعه ای در بسیاری از کشورهای در حال توسعه همچنان به طور عمده بر آموزش پایه انگشت می گذارند و متأسفانه از نقش آموزش عالی غافل می مانند.

توسعه اجتماعی - اقتصادی پایدار حاکی از آن است که نظام های آموزش عالی بر سرمایه انسانی در کنار توسعه انسانی، رشد اقتصادی همگام با فرو کاستن فقر، فناوری های مدرن به انضمام روشهای سنتی، و امور جهانی در کنار امور بومی انگشت تأکید می گذارد. لازم است که سیاست گذاران نه تنها آموزش پایه عرضه کنند، بلکه به تقویت آموزش عالی سرزمین خود نیز یاری رسانند. این امر جامعه را از مزیت‌هایی کلان بهره‌مند خواهد ساخت و تأثیری مثبت بر رشد اقتصادی و توسعه خواهد نهاد. (جاندهیالا بی. جی تیلاک ، داود حاتمی: ۲۰۰۷)

حال با توجه به موارد مذکور و تأکید بر نقش آموزشهای عالی مهارتی در توسعه پایدار کشورها می توان سرعت فزاینده‌ای که امروزه در عرصه صنعت و تکنولوژی شاهد آنیم را معلول تحولات چشمگیر و رو به رشدی بدانیم که علوم مختلف در چند دهه اخیر با آن مواجه بوده‌اند. آموزش عالی در جوامع در حال توسعه با برخورداری از مشخصه

آموزش‌های خلاق و کارآفرین در زمینه‌های مختلف علمی توانسته است به رشد و شکوفایی اقتصادی و توسعه همه‌جانبه کشور کمک نماید.

نظام آموزش عالی مترقی و پیشرو در پی آن است تا با استفاده از الگوهای تدریس فعال، فراگیران را از حالت منفعل خارج ساخته و شرایط درگیری آنان را با موضوع درس فراهم کند و شاگرد محوری را جایگزین معلم محوری نماید.

در استفاده از روش‌های تدریس فعال، تنها به محتوا و دانش ارائه شده بسنده نمی‌شود بلکه از آن به عنوان محمل و وسیله‌ای برای توسعه مهارت تفکر و یادگیری در سطوح بالا هم استفاده می‌شود. مهارت‌ها و عملکردی که متاسفانه بر اساس نتایج اولیه سومین مطالعه بین‌المللی ریاضیات و علوم در دوره ابتدایی و راهنمایی، دانش‌آموزان کشور ما در مقایسه با بسیاری از دانش‌آموزان کشورهای جهان از سطح و توانایی پایینی برخوردارند (کیامنش، ۱۳۷۵):

بنابراین با این نگرش که نقش سنتی مدرس در آموزش از طریق آموزش مستقیم و توضیح و سخنرانی دیگر به پایان رسیده باشد، شایسته است که این چشم‌انداز بر نظام تعلیم و تربیت مستولی گردد که: چگونه دانستن و چگونه انجام دادن، چگونه با دیگران زیستن و چگونه بهتر شدن را یاد بگیریم و بر خود آغازگری، خود مشاهده‌گری و خود قضاوتی درباره این که چه چیزی را بیاموزیم، چگونه بیاموزیم و چرا بیاموزیم تاکید داشته باشیم تا به این وسیله دانش آموز به کمک مدرس خود بتواند یادگیری خود را تنظیم و سطح توجه‌اش را به طور ارادی نمایان و در جریان یادگیری، اعمال خود را کنترل کند، تا از این طریق تفکر انتقادی و منطقی و خلاقیت در او شکل گیرد. موارد فوق از جمله چشم‌اندازهای جهانی آموزش و پرورش عمومی در قرن ۲۱ و ایران ۱۴۰۰- می‌باشند. (قورچیان و فضلی خانی، ۱۳۷۷):

بنا بر آنچه گفته شد اهتمام به روش‌های تدریس فعال در نظام‌های آموزشی یکی از موثرترین اقداماتی است که می‌تواند آموزش عالی فعلی را به سر منزل مقصود رهنمون گرداند.

بر اساس ماده ۳۱ اساسنامه تأسیس دانشگاه جامع علمی کاربردی این دانشگاه به منظور توسعه آموزش‌های عالی علمی کاربردی و به قصد ارتقای دانش و ایجاد مهارت‌های لازم و تحریک استعداد‌های نهفته در افراد تأسیس شده است که بر ایجاد توانایی‌های لازم برای کاربرد علوم و تکنولوژی و انتقال افراد در طیفی از مشاغل تأکید دارد و همچنین این دانشگاه با هدف فراهم آوردن موجباتی برای مشارکت سازمانها و دستگاه‌های اجرایی دولتی و غیر دولتی برای تربیت نیروی انسانی متخصص و مورد نیاز بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور تأسیس شده است تا به نحوی فارغ‌التحصیلان هر یک از مؤسسات وابسته به این دانشگاه بتوانند برای کاری که به آنها محول می‌شود دانش و مهارت لازم را کسب نمایند.

همچنین با وجود ۱۲/۵ درصد نرخ بیکاری و بیکاران تحصیل کرده‌ای که علی‌رغم اخذ مدارک دانشگاهی در مقاطع مختلف امکان اشتغال در حوزه‌های تخصصی‌شان را به علت عدم تخصص کافی ندارند و بررسی‌ها نشان از این دارد که ساختار و نوع نظام آموزشی نیز می‌تواند یکی از علل بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی باشد. (علیرضا صنعت خواه، ۱۳۸۸):

روش‌های فعال تدریس ابزارهایی هستند که معلمان توسط آنها به اهداف تعلیم و تربیت می‌رسند. در این روش‌ها یکی از شرایط لازم برای اهداف تعلیم و تربیت و دستیابی به آن، نقشی است که در جریان یادگیری به عهده شاگرد گذاشته می‌شود به عبارت دیگر یادگیری وقتی صورت می‌گیرد که دانش‌آموز خود به یادگیری اقدام کند (جویس و همکاران، ۲۰۰۰، ترجمه بهرنگی، ۱۳۸۱)

تغییر رویکرد نظام آموزش عالی کشور از آموزش‌های رسمی نظری به سوی آموزش‌های کاربردی و ضرورت تامین نیازهای شغلی جامعه با مهارتی نمودن دوره‌های آموزشی در دانشگاه جامع علمی کاربردی امید آن می‌رود تا این خلاء اساسی (تخصصی شدن آموزش‌ها) با توسعه آموزش‌های مهارتی دانش بنیان به سرانجام موفق‌تری برسد. حال دانشگاه جامع علمی کاربردی با تغییر رویکرد در روش‌های تدریس می‌تواند به تحقق این هدف مهم و

اساسی کمک نماید، که در این راستا روش تدریس فعال بهترین شیوه آموزش های مهارتی می باشد.

حال با توجه به مواد مذکور شناخت موانعی که در تحقق این امر خلل وارد می نماید، یکی از ضروری ترین و اساسی ترین مواردی است که تصمیم گیرندگان این دانشگاه جامع علمی کاربردی بدان نیازمندند .

یادگیری و روشهای تدریس فعال

روشهای فعال تدریس به روشهایی اشاره دارد که بتواند فعالیتهایی دانش آموزان را تقویت و یادگیری را به یک جریان دو سویه تبدیل نماید. (فضلی خان ، ۱۳۷۸)

بنابراین مدرس باید فراگیران را با مطالب یادگرفتنی درگیر سازد و راه و روش چگونگی دانستن را به آنها بیاموزد نه اینکه صرفاً به انتقال اطلاعات و معلومات اکتفا نماید .

امروزه بیشترین شیوه های تدریس مورد استفاده توسط مدرسان مدارس با هدف انتقال اطلاعات از مدرس به دانش آموز است و تدریس موثر و دو جانبه که یک ارتباط متقابل و صمیمی است به اجرا در نمی آید. تدریس بدون استفاده از روشهای فنون تدریس موثر، تدریس با آمادگی کم یا عدم آمادگی است، زیرا تدریس بدون برنامه و هدف ، موضوع-هایی را که باید تدریس کند و مثالهایی که باید برای توضیح مطلب به کار برد و یا تکلیفی که باید تعیین کند را تهیه و تنظیم نکرده همان مطلب کهنه را با همان روش قدیمی تدریس می کند(طهوریان ، ۱۳۷۲ : ص ۱۷) .

تدریس فعال در این پژوهش با الهام از مکتب شناخت گرایی بر اساس نظریه برونر ، پیازه ، دیوئی اقدامی دو طرفه از سوی مدرس و دانش آموز است که در آن مدرس از طریق فراهم آوردن فضایی تسهیل کننده برای فعالیت آزادانه دانش آموز ، نقش راهنمای هوشمندانه ای را ایفا می کند که در هر مرحله دانش آموزان را برای تعادل جویی مستمر تحریک می کند(یعنی با حداقل مداخله حداکثر فرصت را برای کاوشگری فراهم می کند)و

دانش آموز از طریق کاوشگری مطالب متناسب با رشد عقلانی خود را تحت هدایت معلم فرا می‌گیرد. (سپس تکالیف متنوعی را به دانش‌آموزان ارائه می‌گردد و پاسخهای آنان را بررسی و راهنمایی‌های لازم اعمال می‌شود. بنابراین شاگرد در تجربه یادگیری نقشی فعال داشته و ارتباطی دو جانبه و چند جانبه با معلم و سایر دانش‌آموزان و دیگران خواهد داشت (پیاژه، ۱۹۶۰: به نقل از مهر محمدی ۱۳۷۹)

روش‌های تدریس فعال انواع مختلفی دارد. معلم بر اساس اهداف، موضوعات درسی، امکانات و وسایل موجود ساختار و محتوای درس و غیره یکی یا تلفیقی از آنها را برای نیل به اهداف آموزشی انتخاب میکند. نمونه‌هایی از این روش‌ها عبارتند از: روش استقرایی ریا، روش حل مسئله، روشهای بحث گروهی، روش ایفای نقش، روش مباحثه‌ای، روش پروژه و نوآفرینی روش فراشناخت (فضلی خانی، ۱۳۷۸).

در اجرای روشهای تدریس فعال توجه به موارد زیر حائز اهمیت است. در مرحله قبل از تدریس: برنامه ریزی یا طراحی آموزشی، تحلیل آموزشی و تعیین اهداف؛ در مرحله ضمن تدریس: تحریک و حفظ علاقه دانش‌آموزان، توجه به سرعت تدریس و طرح پرسش‌های مختلف (گود و بروفی، ۱۹۹۱) و نظارت و راهنمایی در جریان یادگیری به ویژه زمانی که یادگیران به تمرین آنچه آموخته‌اند می‌پردازند. (گودلد، ۱۹۸۴).

بنابر آنچه ذکر گردید مسئله مورد بررسی در این پژوهش شناخت اموری است که در فرایند یاددهی- یادگیری مانع از ارتباط دو جانبه بین مدرس و دانش‌آموز گردیده و دریافت‌کننده مهارت‌ها و اطلاعات (دانش‌آموز) نقش انفعالی به خود می‌گیرد و به تبع آن مدرس توزیع‌کننده دانش محسوب شده و کنترل یادگیری را بر عهده می‌گیرد. به دیگر سخن، کسب آگاهی نسبت به عواملی که مانعی بر سر راه اجرای روشهای تدریس فعال به حساب می‌آیند.

برای یادگیری مطلوب و تربیت عقلانی دانش‌آموز، شیوه‌های تدریس فعال یکی از موفق‌ترین راهکارهای آموزشی است. نظریه‌های موجود و یافته‌های تحقیقات انجام شده، گواه این مطالب است که دانش‌آموزانی که با فرایند یاددهی- یادگیری فعال، آموزش دیده‌اند نسبت به سایر دانش‌آموزان پیشرفت تحصیلی بهتری دارند (فقیهی، ۱۳۷۹)